

โครงการวิจัย (Research Project)

ประกอบกรของบประมาณประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2554

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร

ชื่อโครงการวิจัย

การวิเคราะห์ที่ตั้งและรูปแบบการพัฒนาสุขาภิบาลอาหาร หาบเร่ แผงลอย
กรณีศึกษา เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี

An Analysis of Location and Sanitary Development of Food Hawker Centers:
A Case Study of Pattaya Municipality, Chonburi Province

หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อภิเศก ปั่นสุวรรณ

ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผู้ร่วมวิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุเชษฐ์ สมุหเสณีโต

ภาควิชาเทคโนโลยีอาหาร คณะวิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยีอุตสาหกรรม
มหาวิทยาลัยศิลปากร

อาจารย์แพร่พรรณ เหมวรรณ

ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

อาจารย์ ดร.กัลยา เทียนวงศ์

ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

นายสุธีร์ สุนิตย์สกุล

นักวิชาการสาธารณสุข 7 กลุ่มพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและพัฒนานามัย
สิ่งแวดล้อม ศูนย์อนามัยที่ 3 กรมอนามัย ชลบุรี

นายวิฑูร นิลอุบล

สาขาการพัฒนาระบบและภูมิภาค สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย

นางสาวปิยะฉัตร ใจเอื้อ

ภาควิชาเทคโนโลยีอาหาร คณะวิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยีอุตสาหกรรม
มหาวิทยาลัยศิลปากร

ความสำคัญ ที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

จากผลของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย จากการเกษตรกรรมเป็นระบบอุตสาหกรรมและ
พาณิชย์กรรม ส่งผลให้มีประชากรจำนวนมากอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในเขตเมือง อันเนื่องมาจากเมืองได้
กลายเป็นศูนย์รวมความเจริญ และสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพทำให้ประชากรในเขตเพิ่มขึ้นอย่าง

รวดเร็ว (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2550) ในขณะที่ประชากรส่วนหนึ่งที่อพยพเข้ามาจะประกอบอาชีพส่วนตัวโดยการประกอบอาหารขายในเขตเมืองแต่เนื่องด้วยจำนวนเงินทุนที่จำกัดทำให้ส่วนใหญ่จะประกอบกร ในรูปหาบเร่แผงลอยจำหน่ายอาหารในทางสาธารณะ เนื่องจากอาชีพนี้ไม่จำเป็นจะต้องมีความรู้และประสบการณ์ และต้นทุนประกอบการต่ำ สินค้าส่วนใหญ่ที่นำมาจำหน่ายมักเป็น อาหารที่ปรุงสำเร็จและอาหารสด ซึ่งอาหารที่นำมาจำหน่ายมักถูกกละเลย เรื่องของสุขลักษณะ ความสะอาดและความปลอดภัยรวมทั้งบริเวณที่ใช้ประกอบการหาบเร่และแผงลอยจำหน่ายอาหารมีลักษณะที่ไม่ถูกหลักสุขาภิบาล ทำให้เสี่ยงต่อการระบาดของโรคอุจจาระร่วงฉับพลัน

เมื่อพิจารณาความปลอดภัยด้านอาหาร พบผู้ป่วยโรคอุจจาระร่วง เมื่อ พ.ศ. 2547 จำนวน 1,161,877 คน เสียชีวิต 93 คน และเมื่อ พ.ศ. 2548 มีผู้ป่วยโรคอุจจาระร่วง 995,161 คน เสียชีวิต 68 คน โดยจังหวัดที่มีผู้ป่วยสูงสุด ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา ตามด้วยจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดกรุงเทพฯ และจังหวัดร้อยเอ็ดตามลำดับ และพบว่าในปี พ.ศ. 2549 มีผู้ป่วยเป็นโรคอุจจาระร่วงฉับพลันทั่วประเทศทั้งหมด 1,245,022 คน เสียชีวิต 90 คน ขณะที่ใน ปี พ.ศ. 2550 ผู้ป่วยเป็นโรคอุจจาระร่วงฉับพลันทั่วประเทศทั้งหมด 1,290,627 คน และเสียชีวิตถึง 83 คน (สำนักงานระบาดวิทยา, 2550)

ตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 ซึ่งได้ประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 109 ตอนที่ 39 เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2535 ในหมวดที่ 8 เรื่อง ตลาด สถานที่จำหน่ายอาหารและสถานที่สะสมอาหาร ได้กำหนดไว้ว่าราชการส่วนท้องถิ่นมีอำนาจออกข้อกำหนดของ ได้ดังนี้

- (1) กำหนดประเภทของของสถานที่จำหน่ายอาหาร/สะสมอาหาร ตามประเภทของอาหาร ลักษณะของสถานที่ประกอบ หรือวิธีการจำหน่าย
- (2) กำหนดหลักเกณฑ์เรื่องสุขลักษณะของบริเวณที่ใช้ปรุง ประกอบ จำหน่ายอาหารบริเวณที่จัดไว้สำหรับบริโภคอาหาร
- (3) กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการป้องกันมิให้เกิดเหตุรำคาญและการป้องกันโรคติดต่อ กำหนดเวลาจำหน่ายอาหาร
- (4) กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับสุขวิทยาส่วนบุคคลของผู้จำหน่ายอาหาร ผู้ปรุง และผู้ให้บริการ กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับสุขลักษณะของอาหาร กรรมวิธีการจำหน่าย ปรุงประกอบ เก็บรักษาและสะสมอาหาร
- (5) กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับสุขลักษณะของภาชนะอุปกรณ์ น้ำใช้และของใช้อื่นๆ

และใน หมวด 9 การจำหน่ายสินค้าในที่หรือทางสาธารณะที่ระบุเกี่ยวกับผู้ที่จำหน่ายสินค้าในที่หรือทางสาธารณะ ไม่ว่าจะเป็นการจำหน่ายโดยลักษณะวิธีการจัดวางสินค้าในที่หนึ่งที่ได้เป็นปกติหรือเร่ขาย จะต้องได้รับใบอนุญาตจากเจ้าพนักงานท้องถิ่นก่อน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าส่วนราชการในท้องถิ่นนั้นมีบทบาทอย่างสำคัญในการจัดการด้านความปลอดภัยของอาหารที่จำหน่ายในที่สาธารณะ

เมืองพัทยา ซึ่งแหล่งที่มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามและน่าสนใจเป็นจำนวนมาก สถานการณ์การท่องเที่ยวของจังหวัดชลบุรีในช่วงเดือนมกราคม-ธันวาคม พ.ศ. 2550 ที่ผ่านมา มีจำนวนนักท่องเที่ยว

ประมาณ 7,882,541 คน ทำรายได้ 61,698.46 ล้านบาท เฉพาะเมืองพัทยาแห่งเดียวมีจำนวนจำนวนนักท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2550 มากถึง 6,680,658 คน ทำรายได้ 59,347.61 ล้านบาท (ที่มา: chonburi.go.th) เป็นเพราะเมืองพัทยาคือเมืองท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างประเทศ และเป็นเมืองที่ได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักของภาคตะวันออกกิจกรรมทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่จึงเป็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและบริการ โดยประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 87 ประกอบอาชีพด้านการค้าและการบริการนักท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ และประชาชนมีรายได้เฉลี่ยประมาณ 270,000 บาท/คน/ปี (ที่มา: chonburi.go.th) ทำให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นเพื่อเข้ามางานทำ จากสถิติประชากรปี 2540 ในเขตเมืองพัทยามีประชากร รวมทั้งหมด 77,727 คน ปี 2550 ในเขตเมืองพัทยามีประชากร รวมทั้งหมด 104,318 คน เพิ่มขึ้น 26,591 คน คิดเป็นร้อยละ 34.2 และพบว่ายังมีประชากรแฝงในเขตเมืองพัทยถึงประมาณ 300,000 - 500,000 คน (ที่มา: งานทะเบียนราษฎรเมืองพัทยา) เป็นตัวเลขที่สูงมากเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรแท้จริงตามทะเบียนราษฎรเมืองพัทยา

เมืองพัทยามีรายได้มาจากภาคบริการเป็นอันดับหนึ่ง เนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ จึงมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเดินทางมาท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางมาที่พัทยามักได้ใช้บริการร้านอาหาร หาบเร่แผงลอยตั้งจำหน่ายอาหาร และจากข้อมูลโรคระบบทางเดินอาหารในจังหวัดชลบุรี พบว่า ในปี พ.ศ.2546 มีรายงานผู้ป่วยโรคอุจจาระร่วงฉับพลันในจังหวัดชลบุรี 13,632 ราย และเสียชีวิต 1 ราย ต่อมาปี พ.ศ. 2547 มีรายงานผู้ป่วยโรคอุจจาระร่วงฉับพลันในจังหวัดชลบุรี 12,586 ราย และเสียชีวิต 2 ราย จากนั้นปี พ.ศ. 2548 มีรายงานผู้ป่วยโรคอุจจาระร่วงฉับพลันในจังหวัดชลบุรี 13,060 ราย และเสียชีวิต 1 ราย ส่วนในปี พ.ศ. 2549 มีรายงานผู้ป่วยโรคอุจจาระร่วงฉับพลันในจังหวัดชลบุรี 15,692 ราย ไม่มีผู้เสียชีวิต และในปี พ.ศ.2550 มีรายงานผู้ป่วยโรคอุจจาระร่วงฉับพลันในจังหวัดชลบุรีถึง 15,887 ราย และเสียชีวิต 1 ราย (สำนักงานระบาดวิทยา, 2550) ซึ่งสาเหตุหลักของโรคมะจากการรับประทานอาหารที่ไม่ถูกหลักอนามัย ปัญหาดังกล่าวจึงมีผลต่อคุณภาพของชีวิต รวมถึงส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวของจังหวัดชลบุรีและภาพลักษณ์ของประเทศไทย

อย่างไรก็ตามประชากรส่วนหนึ่งในเขตเมืองพัทยามีรายได้น้อย ยังคงให้การสนับสนุนกิจกรรมหาบเร่และแผงลอยจำหน่ายอาหาร โดยจะซื้อสินค้าเนื่องจากมีความสะดวกสบาย และมีราคาถูก ดังนั้นกิจกรรมหาบเร่และแผงลอยจำหน่ายอาหารจึงเป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจซึ่งทำให้จำเป็นต้องศึกษาลักษณะการประกอบการ การกระจายตัวของหาบเร่แผงลอยจำหน่ายอาหาร รวมทั้งศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับที่ตั้งของหาบเร่แผงลอยจำหน่ายอาหาร ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าวจึงจำเป็นต้องศึกษาลักษณะการประกอบการและแนวทางการพัฒนาทางด้านสุขาภิบาลอาหารของเมืองพัทยา ต่อความปลอดภัยด้านอาหาร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะการประกอบการหาบเร่แผงลอยจำหน่ายอาหาร สภาพเศรษฐกิจ และสังคมรวมทั้งทัศนคติของผู้จำหน่ายและผู้บริโภค
2. เพื่อศึกษารูปแบบการกระจายตัวของหาบเร่แผงลอยจำหน่ายอาหาร
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับที่ตั้งของหาบเร่แผงลอยจำหน่ายอาหาร
4. เพื่อศึกษาลักษณะการประกอบการและแนวทางการพัฒนาทางด้านสุขาภิบาลอาหาร
5. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนานโยบายสาธารณะและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหาบเร่แผงลอยจำหน่ายอาหาร
6. นำเสนอแนวทางการพัฒนาพื้นที่ที่และรูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมในการพัฒนาสุขาภิบาลอาหาร หาบเร่แผงลอย
7. เพื่อพัฒนาฐานข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศูนย์รวมจำหน่ายอาหารในระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ (MIS) และระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) พร้อมทั้งนำเสนอผ่านอินเทอร์เน็ตจีไอเอสเทคโนโลยี (Internet GIS Technology)

รูปที่ 1 ร้านค้าหาบเร่แผงลอยบริเวณพัททยาใต้

รูปที่ 2 ร้านค้าหาบเร่แผงลอยประเภทต่าง ๆ บริเวณพัททยาใต้

รูปที่ 3 เก็บข้อมูลแบบสอบถามร้านค้าหาบเร่แผงลอยบริเวณพญาไท

รูปที่ 4 เก็บข้อมูลแบบสอบถามร้านค้าหาบเร่แผงลอยบริเวณหาดจอมเทียน

รูปที่ 5 ร่มเตียง และผู้ค้าหาบเร่บริเวณหาดจอมเทียน

รูปที่ 6 ร้านค้าหาบเร่แผงลอยบริเวณหาดจอมเทียน

รูปที่ 7 เก็บข้อมูลภาคสนามการกระจายตัวของหามแร่แฝงลอยจำหน่ายอาหาร

รูปที่ 8 วิเคราะห์ข้อมูลและจัดทำแผนที่แสดงการกระจายตัวของหามแร่แฝงลอยจำหน่ายอาหาร

รูปที่ 9 ประชุมรายงานความก้าวหน้าแก่เทศบาลเมืองพัทยา

รูปที่ 10 คณะผู้วิจัย

รูปที่ 11 ประชุมกลุ่มย่อยผู้เข้าร่วมเพียงหาดจอมเทียน กลุ่มที่ 1 โดยนายวิฑูร นิลอุบล

รูปที่ 12 ประชุมกลุ่มย่อยผู้เข้าร่วมเพียงหาดจอมเทียน กลุ่มที่ 2 โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์อภิเศก ปั้นสุวรรณ